

Contemporary Philosophy
Съвременна философия

БОЛЕСТТА СРЕЩУ УДОВОЛСТВИЕТО: УПОТРЕБИ НА МЕТАФОРАТА НА БОЛЕСТТА В ПЪРВИТЕ ДВЕ ДЕСЕТИЛЕТИЯ НА КОМУНИСТИЧЕСКИЯ РЕЖИМ В БЪЛГАРИЯ

Гергана Попова

Югозападен университет „Неофит Рилски“

Резюме. Статията представлява философско и антропологично изследване на употребите на метафората на болестта по време на първите две десетилетия на комунистическия режим. Метафората на болестта се разглежда като важен елемент от социалистическите дисциплинарни практики, насочени към подчиняването на човешкото тяло. Подчертава се значимостта на метафората на болестта и нейните производни при конструирането на ранносоциалистическите фантазми на идеалното тяло.

Keywords: disciplinary practices, metaphor of illness, body-machine, body-organism

Целта на този текст е да се проследят някои аспекти на сложното и многопосочно отношение на социалистическата власт към човешкото тяло. По-конкретно изследването анализира как метафората на болестта и нейните производни участва при конструирането на един специфичен идеал за човешко тяло: едновременно асексуално и жизнерадостно, полезно и здраво, безполово и бодро. В подобен контекст болестните метафори с непосредствения ужас, който всяват, заемат централно място сред комунистическите биополитики в опита за радикално подчиняване и опитомяване на човешкото тяло.

Този опит започва още веднага след Девети септември с множество рестрикции спрямо сексуалността. Така например, макар в наказателните закони и кодекси да се инкриминира единствено сводничеството, проститутките биват вдвоявани в лагери или интернирани според законите за трудово-възпитателните обществения, за трудово мобилизиране на безделници, за борба с хулиганството, за изселване на лица с нетрудови доходи и т.н. Преследват се хомосексуалните действия, а дори след декриминализацията на актовете между пълнолетни лица от един и същи пол много хомосексуални прояви продължават да се наказват чак до средата на 90-те. Порнографията е криминализирана

в първите наказателни закони след установяване на комунистическата власт и санкционирането на притежанието и разпространението на порнографски произведения продължава до промените през 1989 г. В различни периоди законово се забраняват абортите по желание, незаконното съжителство, разводите по взаимно съгласие и по желание на виновния съпруг; в други въпреки формалното им разрешаване тези практики биват силно ограничени. Наред с това мълчалива невидимост обгръща повечето от сексуалните действия и публичното пространство е почти напълно лишено от дискурсивни и визуални репрезентации на еротични тела и действия.

Така един своеобразен сексуален аскетизъм се превръща в органична черта на социалистическия живот, особено в първите десетилетия на режима. Тази тенденция, датираща от беседите на Ленин за половия живот, но и удобно синхронизирана с патриархалната досоциалистическа традиция и „половата свитост“ на българина (Гидиков, 1934: 123 – 132), съпътства почти изцяло развитието на българския социализъм. В рамките на един от затворените му кръгове – „възпитаваме се да се трудим, но се трудим, за да се възпитаваме“, сексуалността изглежда като враждебна стихия, като мощна антисоциална страст, която отклонява от трудовата дейност, разрушава другарските взаимовръзки между хората и нарушава комунистическия морален порядък; а в квазипротестантското „освещаване“ на труда намира израз очевидно предпоставената от партийните доктринери необходимост от репресиране на сексуалните инстинкти с оглед запазване трайността на комунистическото управление.

Утопичното изравняване на сексуално и политическо освобождение от популярните философско-политически теории на Запад през 60-те години в социалистическото общество е огледално концептуализирано чрез възприемането на повечето сексуални действия, жестове, прояви като актове с политически характер, на силно сексуализираното поведение като антисоциалистически начин на живот. Привиждайки в секса сериозна заплаха – от една страна, заради деканализирането на човешка енергия от трудовите и обществени задачи, от друга – заради ирационалността на създаваните от удоволствието междуличностни връзки и оргиастични състояния, способни да взривят обществения порядък, парадоксално властта в България, макар и с отрицателен знак, признава на сексуалността мощта, приписвана от най-големите ѝ апологети – от Райх до Маркузе. Затова от самото си установяване комунистическият режим воюва със сексуалността, опитвайки се чрез ограничения, санкции и табута да я овладее и дори заличи в редица нейни проявления и характеристики.

От друга страна обаче, безспорно сред постиженията на българския социализъм се нарежда неговата биополитика, която обезпечава сигурността на телата, подсигурирайки нуждите от храна, здравеопазване, хигиена, отопле-

ние и т.н. През 1951 г. е въведена безплатната медицинска практика, чийто обсег се разширява след приемането на Закона за народното здраве през 1973 г. Откриват се болници и поликлиники, форсирано се подготвят медицински кадри с висше и полувисше образование, в учебните заведения, институтите и предприятията работят лекарски кабинети. С особени грижи от страна на народната власт се ползват децата и майките, като това положение е узаконено още в Конституцията от 1947 г.¹⁾

Постоянно усъвършенстващото се законодателство в тази област от 50-те до 80-те години предвижда също множество здравни грижи за децата и майките: специализирани мерки за борба с безплодието и недоизносването на плода; изготвяне, въвеждане и спазване на норми за охрана на труда на бременните и майките; развитие на детската гинекология, редовни профилактични прегледи за децата, включително и с посещения по домовете и др.

Наред с това, базирана на материалистическа основа, комунистическата идеология не концептуализира тялото като ненужен предмет-пречка за постигане на духовен опит, напротив – за него се говори в категориите на „бодрост“, „здраве“, „жизнерадостност“. Законите „за развитие на физическата култура и спорт“ постоянно се изменят с оглед на все по-голямото масовизиране и разгръщане на тези дейности, строят се физкултурни салони и спортни зали, провеждат се спортни празници, по манифестациите младежи и девойки показват здрави и стегнати тела. Машабните демонстрации на телесната мощ на комунизма в епифаниите на народа по манифестациите и парадите също представляват силно разпространен тоталитарен прием. Природните и приложните науки въпреки своята идеологизация постигат сериозни успехи в различни клонове – включително и в изследвания, свързани с човешкото тяло. И ако сексуалността остава голямата тема табу на социализма, други аспекти на тялото са тематизирани с физиологическа точност и в много случаи превърнати в нарицателни. Често срещаните телесни метафори на различни социалистически реалии (напр. „Кремиковци“ е каменното сърце на Родината, електрическата мрежа е нейната кръвоносна система, Съветският съюз е слънцето и въздухът за всяко живо същество и т.н.) са именно от такъв порядък. Те онагледяват света с възможно най-близките образи от организмичната структура на тялото, строго запазвайки обаче неговата социално наложена безполовост.

Оцветено в друг вид идеологическа реторика, това двойно отношение както към трудовото, така и към едно сякаш вегетативно, безполово тяло, от една страна, и към хедонистичното тяло, от друга, има дълга предистория в модерното западно мислене и политически практики. В подобна перспектива разказът на Мишел Фуко за модерното раждане на дисциплинираното тяло предлага своеобразен ракурс за осмисляне и на комунистическите практики.

Според Фуко „дисциплинираното тяло“ се появява едновременно в два регистъра: на анатоמו-метафизиката, извеждащ генеалогията си от анализите на Декарт и на технополитиката, произхождащ от военните, училищни и болнични правила, както и от практическите методи за контрол и корекция на действията на тялото. Ако анатоמו-метафизиката тематизира тялото като обект на изследване, то технополитиката го подчинява и същевременно кондензира и извлича неговите сили. Анализиремото и манипулиремото тяло намират пресечната си точка в образа на „човека-машина“ на Ламетри, който е както познаваем материален обект, така и механизирен автомат, чийто основен предикат и в двата случая е понятието покорство. В този смисъл, модерната епоха ражда покорни, дисциплинирани тела, едновременно изследвани и усъвършенствани, овладявани и използвани.

Близък до представата за тялото-машина е и теоретичният конструкт на естественото тяло, тялото-вид, „тялото-организъм“. В исторически план, неговото възникване се свързва с „естествения човек“ на Русо и по-късно – с антропологическата философия на Фойербах. Използваният от Фойербах термин „антропологизъм“ е избран, за да обозначи един – противопоставящ се на идеалистическия – нов философски подход, в чийто център стои понятието за реалния човек като част от природата. Според Фуко подобна замяна на представите за рационализирания телесен механизъм с тези за естественото тяло се извършва през XVIII в. в хода на развитие на дисциплинарните практики. Естественото тяло, заместило тялото-машина, също се превръща в прицелна точка както на нови форми на знание, така и на нови механизми на власт. То е тяло, обективизирано в теоретичните дисциплини на биологията, физиката и анатомията, и различните тематизиращи го изследователски направления се центрират върху биологични процеси като размножаването, ражданията и смъртността, здравето, продължителността на живота (Фуко, 1993: 187 – 188). На свой ред, това научно знание обслужва множеството политически и икономически практики, целящи подчиняването на телата, но вече в качеството им не на рационално работещи механизми, а на дресирани живи същества (Фуко, 1998: 164).

Възникнал в научната традиция на просвещенското мислене, социализмът заимства както от модерните теоретични представи за обективизираното в модуса на машина или организъм тяло, така и от политическите техники на неговото овладяване. От друга страна, тези представи биват съществено модифицирани в комунистическите доктрини и практики.

В подобен план може да бъде разглеждан концептът за тялото-машина, който, макар и рядко срещан като езикова фигура, заема централно място сред доминиращите интуиции за тялото през първите две десетилетия след установяване на комунистическата власт. Изграждащото се върху нов икономически и идеологически фундамент общество в постоянен сблъсък

с голяма част от останалия свят ясно изказва нуждите си не от наслаждаващи се, а от работоспособни и бойки тела. Въпреки че веднага след Девети септември работниците представляват доста нисък процент спрямо населението в страната, а и в рамките на самата комунистическа партия, на преден план излиза персонажът на работника, който завладява еднолично почти цялото йерархизирано символно пространство. Любовта към комунистическата партия и родина се обвързва с любовта към труда, наложена в качеството на базисна добродетел. Моралът на социалистическия човек във всички свои аспекти бива неизменно дефиниран чрез отношението към труда. Истинският комунист е концептуализиран като ударник в труда, докато мързелът и лентяйството представляват явен симптом за недостатъчна комунистическа преданост. Тази идеологическа схема представя безделието като благоприятна почва за развитие на нравствени и физически пороци и обратно – вътрешната поквара неизменно се разкрива в нежеланието за работа. Така в ранносоциалистическите визии идеалното човешко тяло се явява във фигурата на един безполов, асексуален, максимално производителен телесен механизъм. От своя страна, фундаменталната за социалистическото общество трудова активност се разглежда едновременно в качеството си на резултат от задвижването на този механизъм, но и на условие за неговото оптимално състояние. „Човешката машина се подчинява на същите принципи, на които се подчинява коя да е разумно построена машина. За всяка машина е предвидено да развие известен капацитет, да извърши известна полезна работа. Очевидно трудът е необходим елемент за самия живот“ – пише в разгара на бригадирското движение и трудовите мобилизации д-р Стоян Кадиев в претендираща за научност статия, интересна единствено с откритото въвеждане в употреба на метафората за „човешката машина“⁽²⁾. В своеобразната двусмисленост на думата „полезен“ – като преследващ прагматичен резултат и като подsigуряващ здравето – трудът е полезен и по този начин „производителното“ и „здравото“ тяло се сливат. Тялото е здраво, когато в труда изразходва максимално своя потенциал, и болно, когато бездейства и се отдава на наслади и развлечения.

Друга телесна схема, която играе първостепенна роля в представите за тялото в социалистическа България, е тази на органичното, естествено тяло. В първите 10 – 15 години след Девети септември тя се утвърждава в сянката на механичното тяло, като от края на 60-те години постепенно започва да го измества. Подобно на концепта на тялото-машина този на тялото-организъм не е открито концептуализиран. Независимо от това той се съдържа в партийните програми за закрила на майките и децата, за разгръщане на масовата физкултура и туризма, за безплатно здравеопазване, за развитие на медицината и естествените науки, за борба срещу алкохола и тютюнопушенето, за увеличаване на времето „за отдих и развлечения“ след VII и VIII

конгрес на БКП, които провъзгласяват победата на социализма в България и обявяват нов продоволствен курс, според чиито директиви благата за трудещите се трябва да потекат като пълноводен поток³⁾. Но не само социалният перспективизъм на режима от началото на 60-те години, а и податливостта на „естественото“ тяло на идеологически и политически манипулации, изглежда, обуславят повишената грижа за него в българското социалистическо общество. В комунистическите интуиции „естественото тяло“ изглежда като изначално лишен от пороци и страсти вегетативен организъм, чието едва вторично извращаване е причина за превръщането му във вместилище на животински страсти. Организмичният характер на тялото не предполага неговия плътски аспект, напротив – тяхното отношение е обратно пропорционално. Колкото по-силни са инстинктите, страстите, влечението към удоволствия, толкова по-изхабено и болно е тялото и обратно – колкото по-жизнено и бодро е то, толкова по-потиснати са сексуалните му нагони. Този комунистически фантазъм за едно чисто, свежо и асексуално като растение тяло дава мощен потенциал на социалистическите дисциплинарни практики: чрез контрола върху абортите, разводите и противозачатъчните, чрез пренасочването на средства за повишаване на раждаемостта в различни социални групи в зависимост от променящите се нужди на социалистическото общество, чрез въвеждането на все по-разнообразни и гъвкави форми на регламентация на интимния живот и свободно време. Не на последно място, новият телесен образец с предикатите на здраве, жизненост и бодрост, които му се приписват, функционира като своеобразен метафоричен антипод на сексуално разюзданата плът, като богат източник на аргументи срещу сексуалните пороци, асоциирани с разложението, упадък, извращението. В това роене на медицинска и психологическа аргументация срещу поразяващата организма сексуална разпуснатост метафората на болестта започва да играе централна роля. При тялото-машина болестта е въобразена като бездействие, при тялото-организъм – като разложение и упадък, но и при двете телесни схеми тя бива тясно обвързана със сексуалността и въобще с насладите на тялото.

В известната си книга „Болестта като метафора“ Сюзан Зонтаг проследява процеса по превръщане на болестта в метафора в две основни насоки: „Разширяването на болестта борави с две хипотези. Първата е, че всяка форма на социално отклонение може да се смята за болест... През Средновековието прокаженият е свидетелство за социалната корупция, илюстрация, емблема на упадък. Няма нищо по-наказателно от това болестта да се натовари със смисъл – неминуемо морализаторски. Всяка познателна болест, чиято причина е неизяснена и за която няма ефикасно лечение, обикновено е удавена в многозначителност. Първо, с болестта се

отъждествяват всякакви ужасии (поквара, упадък, осквернение, аномалии, неблагополучия). Самата болест се превръща в метафора. Второ, в името на болестта (като се използва за метафора) този ужас се прехвърля върху други неща. Болестта се превръща в един вид прилагателно“ (Зонтаг, 1999а: 52 – 54).

От една страна, болестта се асоциира с пороците, покварата, упадъка – това е болестта като наказание, вина, самоприсъда; от друга страна, болестта се превръща в нарицателно за назоваване на различни негативни явления. Холерата и туберкулозата например са болести, метафорично обвързани с ценностите и пороците на ранния капитализъм: в началото на въздържателното движение методистките проповедници в Англия търсят причините за холерната епидемия от 1832 г. в алкохолизма; по подобен начин към края на XIX в. туберкулозата се свързва с алкохолизма, с греха, с пороците на бедните. Туберкулозата е болест на похабената животност, на невъздържаните страсти; затова и като профилактика срещу нея се препоръчва приемането на буржоазните ценности: дисциплина, методичност, производителност и емоционален самоконтрол. В резултат – пише Зонтаг – „самото здраве започва да се отъждествява с тези ценности – и религиозни, но и меркантилни, което го превръща в свидетелство за добродетелност, точно както болестта издава покварата“ (Зонтаг, 1999b: 123 – 124). Обратно, в обществото на късния капитализъм, насърчаващо консумацията, живота на кредит, експанзията, забавленията и т.н., множество изследвания откриват причините за рака в потиснатата енергия и неудовлетвореността, в малодушието и стагнацията на личността, в отказа от задоволяване на желанията. В края на XX в. като радикално последствие от неправилното поведение на болния се тълкува и СПИН, чиято анамнеза се крие в отклонението от нормите, перверзията и предизвикателството (Зонтаг, 1999b: 99). Наред с това болестта се разглежда не само като наказание и присъда за личната вина на пациента, но и като критичен модел на цялото общество: холерата се смята за причинена от миазмите на града, туберкулозата се развива в мръсния – буквално и метафорично – порочен град, раковите заболявания се увеличават в ненормално, неестествено разрастващите се градове.

От друга страна, паралелно с този процес на метафорично обвързване на болестта с грешките на индивиди и обществото и съответно на здравето с праведността и правилното поведение болестта се прехвърля върху отрицателни явления и прояви от различни области. В един секуларизиран свят тя се превръща в синоним на абсолютното зло; в нарицателно за порока и отклонението от нормите; в нещо неестествено, атакуващо естествените сили на живота; в символ на смъртта: „болестта, приравнена със смъртта, е всичко, което се противопоставя на живота“ (Зонтаг, 1999а: 67).

В аналогични на описаните от Зонгаг перспективи по време на комунистическия режим в България метафората на болестта придобива особена популярност в няколко основни линии. На първо място, още през 40-те години тя се появява като дискурсивен похват в борбата срещу идеологическата диверсия – т.е. срещу опитите за проникване на капиталистическо влияние чрез феномените на масовата култура: най-вече танци и музика като суинг, туист и джаз. Наред с това образите на болестта се прилагат както към силната еротична натовареност на тези танци и музика, така и като цяло към сексуалната разпуснатост, влизаща в директно противопоставяне с комунистическия аскетизъм. Не на последно място, болестта символизира безделието и празния живот, лишен от трудова активност, запълван с безсмислени развлечения. В подобен план, в първите около две десетилетия след Девети септември метафората на болестта има няколко пресичащи се и взаимно обуславящи се фокуса: капиталистическото влияние, склонността към развлечения, сексуалната поквара и лентяйството.

Безделието, като особено значимо нарушение на социалистическия ред, бива обилно натоварено с болестни метафори веднага след Девети септември. В своя реч от 1947 г. министър-председателят Георги Димитров настоява за „безпощадна борба против безделието, лентяйството и паразитизма“⁴) и оттам десетилетия наред почти всеки материал, заклеяващ отклонилите се от ударния комунистически труд индивиди, задължително преповтаря метафората на паразитизма и паразитите. Безделието и лентяйството наред с това представляват опасна зараза и язва, те разсейват злокачествени метастази върху склонните да им се отдадат лица⁵). От своя страна, трудовата активност може да „оздрави“ тялото. Ако физически здравите тела боледуват, когато бездействат, то вярно е и обратното: инвалидизираното, слабо и нездраво тяло бива концептуализирано като силно, енергично и бодро, ако ентусиазирано участва в строежа на комунистическото общество. Примери на подобно радикално преобръщане на позициите здраве-болест се срещат непрестанно в социалистическата преса. Особено отчетливо то може да се наблюдава в тематизациите на ранните еманципаторски политики на комунистическата власт по включване на жените в тежката промишленост, машиностроенето и други отрасли, трудно съвместими с физическите им способности. В тази идеологическа парадигма въпреки тежкия, усилен труд ударничките са жизнерадостни и здрави, докато бездействащите им негативи – зозите – представляват „изкълчени“, „извратени“, „загниващи“ индивиди.

Всъщност зозите и техният мъжки еквивалент суинговете – както и малко по-късните полово неопределени „хулигани“ – са сред централните персонажи на социалистическата публицистика от края на 40-те и през 50-те години. Така комунистическите идеолози назовават младежите, които лентяйстват и безделничат, слушат западна музика, танцуват западни танци и поддържат

„нездрави“ сексуални отношения с представители на другия пол. Именно тяхното поведение, както и естетическите им предпочитания на феномени от западната попкултура, биват представени чрез метафорите на болестта като отпадане от един приет за даденост модел на телесно здраве, тясно асоциирано със сексуалното въздържание, работоспособността и трудолюбието, простотата и чистотата на нравите и забавленията. Така например според множество публицистични материали и речи на комунистически функционери буржоазното изкуство е „упадъчно“, „вредно“ и „загубило жизнеността си“, като същите епитети описват класата, чийто начин на живот то отразява: „загниваща“, „деградирала“, „умираща“. Докато социалистическите песни и танци са жизнерадостни, бодри и здрави, то на западните танци туист и суинг се приписват предикатите „изкълчени“, „извратени“, „изродени“, „изкривени“, звуците са „мъчителни“, звуци на „бълнуващи“ и луди и в този напълно еднозначен план те се явяват отклонение от правото, органичното, здравето, нормалното. Еротиката, която носят, е „нездрава“, а младежите, податливи на западните естетически влияния, „се гърчат в конвулсии“ и представляват душевно осакатени лица⁶⁾. Според една особено евристична метафора, използвана от Тодор Живков в реч, произнесена на младежко предизборно събрание през декември 1957 г., те са „отровен бурен“, който трябва да бъде изкоренен от „китната градина на българската младеж“, „цирей“, който трябва да бъде премахнат от „нейната здрава снага“⁷⁾.

Наред с това, по отношение на западните песни и танци откъм началото на 60-те години, „болестта“ придобива и нов тип употреби. Крайната умора от антибуржоазната и моралистична реторика, характерна за края на 40-те и 50-те години, налага изобретяването на нов тип дискурси и на преден план започват да излизат аргументи от медицинско и психологическо естество. Комунистическите идеолози сменят акцентите на органичните метафори, за да опишат не просто символните, а съвсем буквалните физически последствия за организма на социалистическия човек: „Чувах, че и в Англия туистът бил забранен, защото няколко души получили преплитане на червата от танцуване. Ето значи туистът е и вреден“⁸⁾ – пише Недялко Изов, балетист и директор на Държавното хореографско училище, който предвид професията претендира да изказва експертно мнение за опасностите от туиста. Сходна статия, публикувана в списание „Младеж“ през 1963 г., на тема съвременните песни и танци борави с още по-сериозната поради неопределеността си заплаха от цялостно увреждане на организма и вътрешните органи при практикуване на туист: „Според мнението на много лекари специалисти от различни страни вследствие бързите и неестествени движения туистът е вреден за организма и дава сериозни поражения на някои вътрешни органи“⁹⁾. Други материали се задоволяват с цитиране на предупрежденията за леки, но за сметка на това масови контузии в резултат на танцуването на туист от рода на изкълчвания,

развиване на сухожилията, повреди на коляновото капаче¹⁰). В този нов план, болестта се използва вече не само като синоним на чистото зло според израза на Зонтаг – т.е. като нарицателно за всички отклонения от социалистическия трудов и сексуален морал, но и като причина за непосредствено физическо нарушаване на здравето.

Тези разнообразни употреби на болестните метафори покриват широко символно поле, в което обаче, в крайна сметка, бива конструиран един относително едноизмерен телесен идеал. Суингът, туистът, джазът са не толкова развлекателни стилове, колкото символ на нездравата еротика на буржоазията, на нейната сетивна преситеност и безплоден хедонизъм, на целия неин паразитен начин на живот. В безделието, неразривно обвързано с този празен, паразитен живот, също няма нищо безобидно, то върви редом с плътските пороци, явявайки се също така благоприятна почва за проникване на вражески послания. Така на здравето, бодрото, жизненото се противопоставя болното, поквареното, изкълченото, загниващото и тези два реда телесни характеристики имат точно определен референт. Колективният трудов организъм и компонентите му са винаги здрави, самоотлъчващият се, лентяйстващ и наслаждаващ се индивид – изроден и болен. В подобна идеологическа схема, поне през първите две десетилетия на комунистическия режим, нравственият и физически идеал за социалистически гражданин се определя чрез предикатите на жизнерадостност, работоспособност, висока производителност, ведрост, здравина, бодрост, които изключват половата разкрепостеност, сексуалното опиянение, болезнената сладострастна еротика. Здравото комунистическо тяло е безполовото, асексуално, задвижвано в трудовия ритъм тяло. Обратно, „плътският“ аспект на тялото, като носител на инстинкти и страсти и източник на удоволствие, стои в зависимост със симптомите на болестта – изкълченост, разложение, бълнуване, болезненост, побъркване – и (освен към отмиращата буржоазна класа) се приписва на отклоняващите се от социалистическата обществена и трудова норма индивиди.

В тези ранносоциалистически интуиции двата концепта – на „тялото-механизъм“ и „тялото-организъм“, биват почти напълно приравнени чрез предпоставянето и привилегироването на една „естествена“ потребност за труд; както и чрез осмислянето и отхвърлянето на удоволствията в качеството им на пряка опозиция и на двете: на „трудова машина“ – като отклоняваща от задълженията ѝ безполезна, на организма – като фактор на разложението. От своя страна, метафората на болестта със своя непрестанно множащ се ред от производни – извращение, упадък, загниване, изроденост, осакатеност и т.н. – е инкорпорирана в тази концептуална и дисциплинарна парадигма, за да служи с несъмнената си очевидност за демаркационна линия между позволеното и непозволеното поведение, между тялото-машина и тялото-организъм, от една страна, и наслаждаващото се тяло, от друга.

БЕЛЕЖКИ

1. Конституция на НРБ. София: Държавна печатница, 1949, Глава VIII, чл. 72.
2. Кадиев, С. Школата на труда – най-добрата школа за закалка и възпитание на младежта. – *Работническо дело*, 09.07.1947.
3. Марчева, И. Проблемите на модернизацията при социализма: индустриализацията в България. – В: Евгений Кандиларов (съст.), *Изследвания по история на социализма в България 1944 – 1989*. София: Фондация „Фридрих Еберт“, 2010, с. 197.
4. Димитров, Г. Реч пред II конгрес на Профсъюза на железничарите и моряците в България, произнесена на 24.06.47 г. – *Работническо дело*, 28.06.1947.
5. Против безделието и лентяйството – *Работническо дело*, 01.07.1947; Янакиев, П. Кафенета или комарджийници – *Работническо дело*, 31.01.1960.
6. Без труд няма истински живот. – *Работническо дело*, 11.02.1968.
7. Кръстев, В. За естрадната и танцова музика. – *Младеж*, бр.2/1952, с. 56 – 64; За чистотата на нравите и морала – *Народна младеж*, 20.10.1953; Под маската на модерното. Спътник на духовна пустота. – *Средношколско знаме*, бр.16/1963; Живков, Т. Реч на срещата на Политбюро с дейци на културния фронт. – Т. Живков, *Изкуството, науката и културата в служба на народа*. София: Български писател, 1965 с. 17; Да се пресече пътят на вредното и упадъчното. – *Народна младеж*, 25.01.1958; За здрав музикален вкус у младежите – за смислен културен отдих – *Народна младеж*, 09.01.1958.
8. Живков, Т. Да изтръгнем отровния бурен на буржоазното влияние от младежта. – В: Т. Живков, *Изкуството, науката и културата в служба на народа*. Т. I. София: Български писател, 1965, с. 164 – 165.
9. Изов, Н. За туиста. – *Средношколско знаме*, 1963, № 16.
10. Тихчев, С., Милков, И. Песните, танците. – *Младеж*, 1963, бр. 2, с. 53 – 56.
11. Протокол „А“ № 81 на заседание на Политбюро на ЦК НА БКП от 26.03.1963 год. http://www.omda.bg/public/arhiv/prilojenia/dokumenti_bkp/politbuygo_26_03_1963.htm

ЛИТЕРАТУРА

- Гидиков, С. (1934). Половата свитост на българина като основа на неговия характер. В: *Философски преглед*, № 2, с. 123 – 132.
- Зонтаг, С. (1999а). Болестта като метафора. В: *Болестта като метафора*. София: Златорогъ.
- Зонтаг, С. (1999б). СПИН и неговите метафори. В: *Болестта като метафора*. София: Златорогъ.
- Фуко, М. (1993). *История на сексуалността. Волята за знание*. София: Евразия Абагар.
- Фуко, М. (1998). *Надзор и наказание*. София: Св. Климент Охридски.

REFERENCES

- Gidikov, S. (1934). Polovata svitost na balgarina kato osnova na negoviya karakter. V: *Filosofski pregled*, № 2, s. 123 – 132.
- Zontag, S. (1999a). Bolestta kato metafora. V: *Bolestta kato metafora*. Sofiya: Zlatorog.
- Zontag, S. (1999b). SPIN i negovite metafori. V: *Bolestta kato metafora*. Sofiya: Zlatorog.
- Fuko, M. (1993). *Istoriya na seksualnostta*. Volyata za znanie. Sofiya: Evraziya Abagar.
- Fuko, M. (1998). *Nadzor i nakazanie*. Sofiya: Sv. Kliment Ohridski.

THE ILLNESS VS. PLEASURE: USAGES OF THE METAPHOR OF ILLNESS IN THE FIRST TWO DECADES OF THE COMMUNIST RULE IN BULGARIA

Abstract. The main goal of the paper is to analyze the usage of the metaphor of illness from the communist regime in philosophical and anthropological perspective. The metaphor of illness is showed as an important element of the communist disciplinary practices. The article focuses on its importance for the communist constructions of the ideal human body.

✉ **Dr. Gergana Popova, Assist. Prof.**
South-West University “Neofit Rilski”
66, Ivan Mihailov Str.
2700 Blagoevgrad, Bulgaria
E-mail: gerp@abv.bg